

Motion till riksdagen

1988/89:A421

av Sigge Godin (fp)

Utvecklingen i Västernorrlands län

Bakgrund

Västernorrland är det län i landet som förlorat flest människor under 80-talet, både absolut och relativt. Även tidigare expansiva länsdelar som Sundsvalls- och Örnsköldsviksregionerna har gått bakåt. I Timrå kommun försvann på några år halva industrisysselsättningen.

Detta är en bild av Västernorrland. En annan består i det faktum att länet alltjämt utgör den industriella tyngdpunkten i Norrland samt likaså den norra landsdelens största befolkningskoncentration i Sundsvall-Timrå-Härnösand. Denna tätortsbildning knyts nu ihop ännu bättre genom bl.a. ny E4-sträckning och hyser dessutom en av de mest snabbväxande regionala högskolorna i riket.

Den region i landet som uppvisar de största och mest ihållande problemen är sålunda samtidigt en region som med förhållandevis måttliga men ändå helt nödvändiga stimulansåtgärder skulle kunna växlas om till ett relativt självgående expansionsområde. Att så sker är inte bara ett regionalt intresse utan måste också framstå som ett angeläget nationellt mål. Genom riktade insatser inom områdena kommunikationer, tillämpad FoU/högre utbildning samt strategiska lokaliseringar inom privat och offentlig sektor skulle länets industriella och befolkningsmässiga potential kunna ge effekter som avgjort inte står att finna i något område norr om Stockholm/Uppsala.

Om å andra sidan denna potential inte tas tillvara inom ett begränsat tidsperspektiv på 5–10 år samtidigt som nuvarande tendenser späds på med verkningar av dyrare elenergi så blir scenariot det rakt motsatta. För t.ex. Sundsvallsområdet framstår en "Liverpoolisering" som en påtaglig risk enligt detta scenario. Att riskera en sådan utveckling vore givetvis också en nationell misshushållning när alternativet kan vara en blomstrande region med en stark exportindustri.

Befolkningsutvecklingen

Den befolkningsomflyttning som skedde i landet under slutet av 1950-talet och under 1960-talet har starkt påverkat befolkningsstrukturen i både landets utflyttnings- och inflyttningsområden. Västernorrland nådde befolkningsmaximum 1956 med 281.600 personer. Länet har sedan dess förlorat mer än 21.000 personer. Som följd härav lider länet nu av en sned befolkningsstruktur och får därmed en icke balanserad naturlig befolkningsutveckling.

I likhet med flera andra skogslän drabbades Västernorrland av en utflyttningsvåg under 1960-talet. Efter Jämtlands län var Västernorrland det län som tappade mest folk både i absoluta och relativa tal. Cirka 10 000 personer minskade länet med.

Under 1970-talet kunde länet bibehålla folkmängden på i stort sett oförändrad nivå. Det bör dock noteras att inlandsområdena fortsatte att dräneras på folk. Kustområdena i länet utgjorde en buffert och fångade upp denna ström.

Efter 1980 har kurvan för befolkningsutvecklingen åter vänt nedåt för Västernorrland. Länet har hittills under 1980-talet minskat med mer än 7 900 personer. En mycket allvarlig förändring har skett i och med att inte kustregionen och inte länets traditionella tillväxtzon Sundsvall/Timrå längre förmår tjäna som broms för utflödet från övriga delar av länet.

Västernorrland är det enda länet som även 1988 minskat sin folkmängd.

	Folkmängd	Förändring 1988
Ånge	12 658	- 102
Sundsvall	93 011	290
Timrå	18 406	32
Härnösand	27 289	37
Kramfors	24 621	- 172
Sollefteå	25 136	- 48
Örnsköldsvik	58 955	- 293
		- 256

Aktuella problem inom länets storföretag

Hot mot vital industrissysselsättning i länet har aktualiserats i fallen Hägglund & Söner (Örnsköldsvik/Mellansel), KemaNord (Ljungaverk) och TELI-Sundsvall. Andra hotbilder finns i Graningeverken/Utansjö, Svenska Data-centralen (Sundsvall) och på sikt också SCA-Matfors och Gränges Metall AB. Industrierna har stor betydelse som basverksamhet för hela eller betydande delar av respektive regions näringsliv och arbetsmarknad. Kraftfulla insatser för att rädda/utveckla verksamheterna är därför angelägna. I andra hand måste lämpliga ersättningsjobb fram.

Med tanke på att näringslivet i alla delar av länet direkt och indirekt är mycket starkt avhängigt utvecklingen inom skogsindustrin är den långsiktiga stabiliteten i storföretagens verksamhet och investeringar en grundläggande sysselsättnings- och trygghetsfråga.

En annan viktig storföretagsrelaterad fråga gäller som sagts situationen för Casco Nobel i Ljungaverk och dess kiselframställning.

Företaget har avvecklat driften av en kiselugn varvid 80 arbetstillfällen försvinner. Kortsiktigt sker inga uppsägningar men kan omplacering inte ske för en majoritet av berörd personal kommer uppsägningar att bli aktuella. Oberoende av utgången härav drabbas självfallet orten och hela regionen av sysselsättningsbortfallet. Den andra, återstående kiselugnen kommer att avvecklas inom 1-3 år. Tidpunkten är avhängig ekonomin i driften av den

återstående ugnen som under alla förhållanden uppges bli förlustbringande. Nedläggningen då drabbar ytterligare 100 arbetstillfällen.

Det är självklart att företaget på olika sätt måste förmås ta sitt personalpolitiska och regionala ansvar även om kiseltillverkningen i nuvarande perspektiv är olönsam. Med tanke på ortens läge och svårigheterna att skapa nya arbetstillfällen måste en lång avvecklings-/omställningstid eftersträvas. Arbetet på att skapa ny sysselsättning har redan inletts i samverkan mellan Nobel Industrier, länsstyrelsen och kommunen. Här gäller inte minst att söka ta fram ny verksamhet som på liknande sätt som kiselns stöder en fortsättning av dels FoU, keramsidan och nitrattillverkningen, dels "företagsavknoppningar" i regionen som Permascand AB och Mechmatic AB.

Västernorrlands län är det Norrlandslän som av statsmakterna har betraktats som självgående och inte i behov av några statliga satsningar. Trots otaliga påpekanden från såväl länsstyrelsen som andra länsföreträdare så har länet lämnats åt att klara sina egna problem. Som antyds i motionens redovisning av länets bakgrund så finns mycket goda möjligheter att med måttliga statliga insatser ge Västernorrland den stimulans som skulle innebära att länet blir självgående och fortsätter att utvecklas både när det gäller industriutveckling och tjänsteproduktion.

Avgörande för Västernorrlands möjligheter att snabbt återhämta sig är i första hand satsningar inom utbildning och kommunikationer. Länets högskola kan inte längre vänta på den satsning som en utvecklad industrihögskola innebär. Satsningar på kommunikationerna innebär i första hand att länet som helhet får en förbättring av vägstandarden. Detta utvecklas i en särskild motion. Därutöver krävs att Sundsvall/Härnösands flygplats fortsättningsvis får utvecklas till ett norrländskt nav för flygtrafik inte enbart till Stockholm utan även till Göteborg, Malmö och Köpenhamn. Det alltmer ökande passagerarantalet på det norrländska flyget innebär att inom några år så tvingas inte längre resenärerna från Norrland via Arlanda utan kan byta plan vid Sundsvall/Härnösands flygplats. Därmed besparas dyrbar flygtid och uppnås en betydande serviceförbättring än den som kan uppnås vid stora flygplatser, typ Arlanda.

Ett alltmer vedertaget uttryck när det gäller regionalpolitik är mobilisering av de kreativa krafter som respektive län förfogar över. Nedan följer ett antal förslag till konkreta satsningar som är väl förankrade i länet och som, om de förverkligas, leder till den självgående utveckling som tidigare har påpekats.

Utveckling av högskolan i Sundsvall/Härnösand mot industrihögskola och mittsvenskt universitet

Närhet till högre utbildning är en allt viktigare infrastrukturell faktor för näringslivets utveckling. Därför fordras satsning på konceptet industrihögskola med flexibel, decentraliserad och användarnära utbildning baserad på en stark grundorganisation. Det fordras: a) särskilda medel årligen för nätverksbygge, linje/kursanpassning, lärarresurser m.m., b) stärkt grundorganisation i enlighet med lagt program, bl.a. – civilekonomutbildning, – civilingenjörsutbildning, och – journalistutbildning.

I det längre perspektivet gäller följande: För att länets näringsliv skall få

tillgång till kvalificerad arbetskraft, forskarservice och information om pågående forskning fordras en utbyggnad av den regionala högskolan i länet. Länsstyrelsen har redan 1983 hävdad att om högre utbildning och FoU i Norrland skall nå samma spridda utveckling, som kan noteras i landets södra delar, finns ett behov av ett mittsvenskt universitet med nuvarande högskola som grund.

El användningen i industrin

Västernorrland har en mycket hög elanvändning i industrin. Därför är det naturligt att den satsning på allmän uppbyggnad av kompetens kring teknik för effektiv elanvändning som föreslås i SOU 1986:16 får sin bas i Västernorrland. Detta bör ske dels genom en i länet fast placerad professur med forskningsresurser alternativt adjungerad professur, dels genom en kvalificerad elenergiteknikutbildning vid länets högskola.

Mot den givna bakgrunden bör också statsmakterna initiera en prövning av om Vattenfalls teknikutvecklingsresurser i ökad utsträckning kan placeras i Västernorrland.

Celluloseteknik och miljöteknik

I länets teknikspridningsprogram har understrukits vikten av att vidareutveckla länets starka FoU-miljö inom cellulosaoområdet. En koncentration till Västernorrland av cellulosesteknikens utbildnings- och FoU-resurser i landet vore rationellt från såväl teknikutvecklings- som regionalpolitisk synpunkt (STFI och KTH/celluloseteknik). En konkret första åtgärd vore t.ex. omlokalisering av STFI:s experimentpappersmaskin (FEX) från Stockholm till Sundsvall. Industrins nuvarande FoU-resurser samt högskolans kemilinj och drift- och underhållsutbildning utgör den regionala basen för detta.

En naturlig koppling till denna teknikinriktning utgörs av ett mycket konkret förslag om uppbyggnad av ett miljötekniskt centrum i Sundsvall med kompetens mot processindustri och närmast kvalificerad, miljövänlig bleketechnik. Inom länet finns världsledande kompetens på området.

Utveckling av Västernorrland som datalän

- Ytterligare resurser till Sundsvall och Härnösand för utveckling av informationssystem för offentliga myndigheter inklusive åtföljande utbildning - ESKA/DAFA/Statskonsult, LON/Länsdata AB, RSV etc. Sundsvall/Härnösand som centrum för småskalig systemutveckling för offentlig tjänsteproduktion.
- Särskilt stöd till samverkansorganet inom informatiksektorn i länet: AUC, Administrativt Utvecklingscentrum och dess programråd för att stärka samverkansmiljö och ta fram för informatikföretagen gemensamma utvecklingsprojekt.
- I datapropositionen anges att den offentliga sektorn för genomförande av vissa typer av försök med nya ADB- eller kommunikationssystem bör pröva att förlägga dessa försök till Y- och Z-län. Detta bör följas upp så att

vissa "stimulansmedel"/"lokaliseringsstöd" ställs till intresserade myndigheters förfogande.

- Medel för adjungerad professur i informatik som knyts an till större informatikföretag i länet.
- Uppbyggnad av resurser för stöd till tillämpad FoU inom området datasäkerhet och datakvalitet. En grund finns bl.a. i AUC-projektet Q-metoden (steg 1 och 2) som nu arbetats fram i länet.
- Lok stöd, IT4-medel (informationsteknologiprogrammet) och STU-pengar till uppbyggnaden av ett C3I-lab (simuleringslab m.m.) i Härnösand kopplat till bl.a. lokalt dataföretag, FMV, processindustrin, LiTH, Uppsala universitet och högskolan i Sundsvall/Härnösand (DU-sidan).

Västernorrland som arkivcentrum

Västernorrland framstår allt mer som ett arkivcentrum i landet. Detta beror på, förutom sedan länge etablerade institutioner såsom landsarkivet i Härnösand, ett målmedvetet regionalt och lokalt utvecklingsarbete med resultat som SVAR i Ramsele, BEDA i Junsele, REA i Kramfors, Arkivhuset i Härnösand och Kartvårdscentralen i Ånge. Nedan föreslagna verksamheter/åtgärder skulle förstärka bilden ytterligare.

1. Ett omfattande projekt rörande mikrofilmning av folkbokföringshandlingar m.m.
2. Arbete i samband med konvertering av 26 000 rullar mikrofilm med viktig forskningsmaterial
3. Arbete för en nationell arkivdatabas
4. Resursförstärkning och nya uppgifter för SVAR

I samband med övergången av folkbokföringen från kyrklig till civil myndighet kommer ett filmningsbehov av hittills osedda proportioner att uppstå. Det gäller 20 000 à 25 000 löpmeter folkbokföringshandlingar från ca 1894 och fram till 1991. För att åskådliggöra storleken av projektet kan nämnas att Svensk Arkivinformation för närvarande har kapacitet att filma 200 à 300 löpmeter arkivhandlingar per år. Filmningen av det stora folkbokföringsmaterialet bör ske skyndsamt och vara avslutat år 2000. Förutom själva filmningen med tillhörande hantering och teknisk kontroll kräver distributionen av filmerna och förvaringen av säkerhetsexemplaren en omfattande apparat. Det synes lämpligt att Svensk Arkivinformation i Ramsele får till uppgift att sköta distributionen av filmerna. Starka skäl talar även för att filmningen av folkbokföringshandlingarna sker i riksarkivets/SVARs regi. Omfattningen är dock så betydande att själva arbetet i sin helhet inte kan utföras i Ramsele. Inga praktiska skäl hindrar dock att det förlägges till en annan del av länet, eventuellt Medelpad och Ljungaverk. Ur länets synpunkt är det angeläget, att få prioritet på filmningen av folkbokföringshandlingarna.

Inom Örnsköldsviks kommun har sedan någon tid påbörjats en planering för etablering av ett tjänstecentrum som en infrastrukturell satsning inom den växande tjänsteproducerande sektorn.

Till bakgrunden hör bl.a. den regionalt obalanserade utveckling till storstadsområdenas förmån som allmänt karaktäriserar den privata tjänstesektorns tillväxt. Men främst gäller det de lokala förutsättningarna i Örnsköldsvik. Hit hör att regionen är förhållandevis industrität med stor lokal marknad för s.k. industrinära tjänster, dvs. utom länet upphandlande tjänster. En pågående utredning, som företas av kommunen tillsammans med SIND, länsstyrelsen och några industriföretag avser ytterligare belysa skillnaderna i utbud och efterfrågan av företagstjänster.

Gruvundersökningsprojektet Rockliden

Boliden AB och regeringen träffade i mars 1988 en överenskommelse om en satsning på 1,7 miljarder kronor på företagets gruvor i Norr- och Västerbottnen, Dalarna och Hälsingland. Staten bidrar med drygt 300 miljoner kronor i lokaliseringsbidrag. Samtidigt har regeringen fördelat 32 miljoner kronor på fortsatta prospekteringsprojekt m.m. i BD-, AC- och Z-län.

Bland de objekt som Boliden Mineral redovisade i sin ansökan till regeringen och som föregick överenskommelsen fanns den nya fyndigheten Rockliden i nordvästra delen av Örnsköldsviks kommun med zink, koppar och silver som värdemetaller. Genom fortsatt prospektering i området anses också möjligheterna att göra ytterligare fynd som goda. Rockliden prioriterades emellertid inte i den gjorda överenskommelsen. En orsak till detta kan vara att ytterligare undersökningar egentligen fordras för att slutligt avgöra om fyndigheten är brytvärd eller ej. I den sammanställning över etableringskostnaderna, som bolaget lämnat till regeringen, framgår att av totalkostnaden på 114 miljoner kronor svarar gruvundersökningskostnaderna för 13,5 miljoner kronor. Boliden har ansökt om ett stödbelopp motsvarande 70 procent av totalkostnaden eller ca 80 miljoner kronor.

Med hänsyn till den stora betydelse för länets inland som en förverkligad gruva med upp till 80 anställda skulle få, är det angeläget att fortsatt gruvundersökning, provbrytning och provanriktning kan påbörjas. Ett statligt stöd också för Rocklidenprojekt förefaller högst rimligt med hänsyn till "Bolidenpaketets" utformning i övrigt och den regionalpolitiska effekt på en av strukturuomvandlingen hårt drabbad bygd som en gruvlokalisering skulle få.

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om befolkningsutvecklingen i Västernorrland,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den strukturuomvandling som sker i de västernorrländska storföretagen,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en snabb uppbyggnad av en industrihögskola i Västernorrland,¹]

Mot. 1988/89
A421

3. att riksdagen begär att regeringen utvecklar en plan för en utveckling av Västernorrlands län inom data, arkivväsande och tjänsteproduktion,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behov av satsningar i Västernorrlands inland.

Stockholm den 19 januari 1989

Sigge Godin (fp)

¹ 1988/89:Ub555